

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ข้าวเป็นสินค้าเกษตรที่สำคัญที่สุดของประเทศไทย ทั้งในด้านการเป็นอาหารหลักของคนในประเทศและด้านรายได้จากการส่งออก โดยไทยสามารถส่งออกข้าวเป็นอันดับหนึ่งของโลกเมื่อนับจากปริมาณการส่งออกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 และในด้านมูลค่านับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 (มณเฑียร สติมานนท์, 2549) ปัจจุบันนี้ไทยยังคงส่งออกข้าวเป็นอันดับหนึ่งของโลกเช่นเคย โดยในปี พ.ศ. 2550 ประเทศไทยส่งออกข้าวไปยังต่างประเทศจำนวน 9.19 ล้านตัน คิดเป็นร้อยละ 28.86 ของปริมาณการส่งออกข้าวของทั้งโลก พ.ศ. 2551 ประเทศไทยได้ส่งออกข้าวเป็นจำนวน 10.216 ล้านตัน คิดเป็นร้อยละ 34.53 ของปริมาณการส่งออกข้าวของทั้งโลก และในปี พ.ศ. 2552 ส่งออกข้าวปริมาณ 8.60 ล้านตัน คิดเป็นร้อยละ 30.53 ของปริมาณการส่งออกข้าวของทั้งโลก (ดูตาราง 1 ประกอบ)

โดยช่วงปลายปี พ.ศ. 2550 ถึงต้นปี พ.ศ. 2551 ประเทศไทยสามารถส่งออกข้าวได้มากขึ้นเนื่องจากประเทศผู้ผลิตและผู้ส่งออกที่สำคัญ เช่น อินเดีย ได้ประสบปัญหาน้ำท่วมในปี พ.ศ. 2551 ผลผลิตเสียหายเป็นอย่างมาก ทำให้มีปริมาณข้าวไม่เพียงพอต่อการบริโภค และมีราคาสูงเนื่องจากผลกระทบน้ำมันเชื้อเพลิงมีราคาสูง รัฐบาลจึงประกาศงดการส่งออกข้าวขาวเพื่อเก็บไว้บริโภคในประเทศจนถึงปี พ.ศ. 2553 ส่วนเวียดนามได้รับผลกระทบจากโรคเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาลระบาด ผลผลิตได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก อีกทั้งเวียดนามยังได้ขยายระยะเวลาการห้ามทำสัญญาขายข้าวออกไปอีกจากเดือนมีนาคม-เมษายน พ.ศ. 2551 เป็นกรกฎาคม พ.ศ. 2551 เพื่อสร้างเสถียรภาพของราคาอาหารและควบคุมระดับเงินเฟ้อภายในประเทศ นอกจากนี้รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้ปลูกพืชพลังงานทดแทน เกษตรกรชาวสหรัฐอเมริกาจึงหันไปปลูกพืชพลังงานทดแทน แทนการปลูกข้าวเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ผลผลิตข้าวของ

สหรัฐอเมริกาตกลง เป็นต้น เหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ผลผลิตข้าวทั้งโลกที่ออกมามีปริมาณน้อย แต่ละประเทศจึงต้องเก็บไว้เพื่อบริโภคภายในประเทศ ปริมาณการส่งออกข้าวของประเทศต่าง ๆ ที่กล่าวมา จึงมีปริมาณลดลงหรือไม่มีการส่งออกเลย ในขณะที่ประเทศที่ไม่สามารถปลูกข้าวได้หรือปลูกข้าวได้ไม่เพียงพอต่อความต้องการบริโภคของประชกรนั้น ยังต้องพึ่งพาการนำเข้าข้าวให้เพียงพอต่อความต้องการของประชกรทั้งประเทศ แต่ผลผลิตไม่สามารถตอบสนองได้เต็มที่ เป็นปัจจัยส่งผลให้ราคาข้าวสูงขึ้น เมื่อราคาข้าวสูงขึ้นก็ย่อมส่งผลกระทบต่อทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นผู้ผลิต ผู้ส่งออก ผู้นำเข้าภายในประเทศ หรือแม้แต่ผู้บริโภค ซึ่งผลกระทบต่อสถานการณ์ดังกล่าวแม้ว่าจะมีผลดีต่อเกษตรกรไทยที่สามารถขายข้าวได้ราคาดีขึ้น โดยราคาที่เกษตรกรขายได้ในปี พ.ศ. 2548 เป็น 7,685 บาทต่อตัน และราคาเพิ่มขึ้นทุกปี ดังนี้ พ.ศ. 2549 ราคา 8,032 บาทต่อตัน เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2548 คิดเป็นร้อยละ 104.52 ในปี พ.ศ. 2550 ราคา 8,875 บาทต่อตัน เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2549 คิดเป็นร้อยละ 110.49 ปี พ.ศ. 2551 ราคา 12,536 บาทต่อตัน เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2550 คิดเป็นร้อยละ 141.25 และในปี พ.ศ. 2552 ราคา 14,500 บาทต่อตัน เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2551 คิดเป็นร้อยละ 115.67 (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2553ข)

ตาราง 1

ปริมาณการส่งออกข้าวของโลกปี พ.ศ. 2549-2552 (หน่วย: ล้านตัน)

ประเทศ	2549	2550	2551	2552
ไทย	7.49	9.19	10.22	8.60
เวียดนาม	4.71	4.52	4.65	5.70
สหรัฐอเมริกา	3.31	3.03	3.27	3.10
ปากีสถาน	3.58	2.70	3.00	3.00
อินเดีย	4.54	6.30	3.38	2.00
จีน	1.22	1.34	0.97	0.80
อียิปต์	0.96	1.21	0.75	0.50
สหภาพยุโรป	0.14	0.14	0.16	0.14

ตาราง 1 (ต่อ)

ประเทศ	2549	2550	2551	2552
อื่น ๆ	3.17	3.41	3.20	4.37
รวม	29.12	31.84	29.60	28.21

ที่มา. จาก *สถานการณ์และแนวโน้มสินค้าเกษตรที่สำคัญปี 2553*, โดย สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2553ข, ค้นเมื่อ 22 มิถุนายน 2553, จาก http://www.oae.go.th/ewtadmin/ewt/oae_web/download/article/2553.pdf

ส่วนผู้ส่งออกนั้นจะต้องรับต้นทุนที่เพิ่มขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถส่งออกข้าวได้ในราคาที่สูงขึ้นเช่นกัน (ดูตาราง 2 ประกอบ) โดยในปี พ.ศ. 2548 ส่งออกข้าวในราคา 16,647 บาทต่อตัน ปี พ.ศ. 2549 ราคาข้าวส่งออกเพิ่มขึ้นเป็น 18,094 บาทต่อตัน เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2548 คิดเป็นร้อยละ 108.69 ในปี พ.ศ. 2550 ราคาข้าวส่งออกเพิ่มขึ้นเป็น 19,267 บาทต่อตัน เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2549 คิดเป็นร้อยละ 106.48 ปี พ.ศ. 2551 ราคาข้าวส่งออกเพิ่มขึ้นเป็น 30,083 บาทต่อตัน เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2550 คิดเป็นร้อยละ 156.14 ปี พ.ศ. 2552 ราคาข้าวส่งออกเพิ่มขึ้นเป็น 32,000 บาทต่อตัน เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2551 คิดเป็นร้อยละ 106.37 หากดูจากราคาที่เกษตรกรขายได้ และราคาส่งออก F.O.B. แล้วจะเห็นว่าช่วงที่ราคาเพิ่มสูงขึ้นมาก จะเป็นช่วงที่ประเทศผู้ส่งออกหลาย ๆ ประเทศชะลอการส่งออกข้าว เป็นเหตุให้ราคาข้าวสูงขึ้นส่งผลกระทบต่อผู้บริโภคหลายประเทศที่ต้องรับราคาข้าวที่เพิ่มขึ้น แม้แต่ประชาชนชาวไทยที่มีความสามารถในการผลิตข้าวได้เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนทั้งประเทศและยังเป็นผู้ส่งออกอันดับหนึ่งของโลก แต่เนื่องจากราคาข้าวขายปลีกในกรุงเทพมหานครนั้นอิงกับราคาส่งออก F.O.B. โดยนำราคาส่งออก F.O.B. มาหักกับค่าขนส่ง ดังนั้นราคาข้าวที่ขายในกรุงเทพมหานครก็จะสูงขึ้นด้วยเช่นกัน

ดังนั้นจึงน่าสนใจที่จะศึกษาถึงพฤติกรรมผู้บริโภคข้าวสารของประชาชนในจังหวัดกรุงเทพมหานคร โดยเปรียบเทียบพฤติกรรมผู้บริโภคระหว่างช่วงราคาข้าวคงที่กับช่วงที่ราคาข้าวมีการเปลี่ยนแปลงสูงขึ้นอย่างมาก ซึ่งผลของการศึกษาจะทำให้ทราบถึงพฤติกรรมในการเลือกซื้อข้าวสารของผู้บริโภค ที่เปลี่ยนแปลงไปเมื่อข้าวสารมีราคา

แพงขึ้น ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่สำคัญในการเลือกซื้อข้าวสาร และความยืดหยุ่นต่ออุปสงค์ทางด้านราคา ซึ่งในการศึกษานี้จะศึกษาเฉพาะผู้บริโภคริโภคที่บริโภคข้าวหอมมะลิ และข้าวขาวเท่านั้น

ตาราง 2

ราคาข้าวหอมมะลิที่เกษตรกรขายได้และราคาส่งออก F.O.B. ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548-2552

(หน่วย: บาทต่อตัน)

ปี พ.ศ.	ราคาที่เกษตรกรขายได้	ราคาส่งออก F.O.B.
2548	7,685	16,647
2549	8,032	18,094
2550	8,875	19,267
2551	12,536	30,083
2552	14,500	32,000

ที่มา. จาก สถานการณ์และแนวโน้มสินค้าเกษตรที่สำคัญปี 2553, โดย สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2553ข, ค้นเมื่อ 22 มิถุนายน 2553, จาก http://www.oae.go.th/ewtadmin/ewt/oae_web/download/article/2553.pdf

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาพฤติกรรมในการเลือกซื้อข้าวหอมมะลิ และข้าวขาวของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร

วิธีการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้แบ่งวิธีดำเนินการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) ได้แก่ แหล่งข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ (survey research) โดยใช้แบบสอบถาม (questionnaire) ขนาดตัวอย่างที่ใช้ในการทำวิจัย ใช้วิธีการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Yamane (1973, p. 727) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 จากหลักฐานทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง ณ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2552 ขนาดของประชากรในกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2552 มีจำนวน 5,702,595 คน จะได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ 400 ตัวอย่าง แสดงวิธีคำนวณได้ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

เมื่อ

n = ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดของประชากรในกรุงเทพมหานคร

e = ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างเท่ากับ 0.05

แทนค่า

$$n = \frac{5,702,595}{1 + 5,702,595 (0.05)^2}$$

n = 399.97 คน (เลือกกลุ่มตัวอย่าง 400 คน)

จากการคำนวณกลุ่มตัวอย่างได้ขนาดตัวอย่างจำนวน 400 ตัวอย่าง ผู้ศึกษาได้เก็บข้อมูลโดยสุ่มเขตการปกครองของกรุงเทพมหานคร ดังนี้ เขตจอมทอง เขตบางแค เขตคลองเตย เขตบางกอกน้อย เขตบางคอแหลม เขตดุสิต เขตสาทร เขตบางกะปิ เขตบางเขน และเขตพญาไท ซึ่งแต่ละเขตการปกครองเก็บข้อมูลอย่างเท่าเทียมกันแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนแรก ข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนที่สอง ข้อมูลพฤติกรรมการบริโภคข้าวในภาวะที่ราคาข้างคงที่ และส่วนสุดท้าย ข้อมูลพฤติกรรมการบริโภคข้าวในภาวะที่ราคาเพิ่มขึ้น

แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) โดยการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จากอินเทอร์เน็ต และจากเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์เชิงพรรณนา เป็นการวิเคราะห์การตลาดของข้าว และปัจจัยที่มีผลต่อราคาข้าว

การวิเคราะห์เชิงปริมาณ ทำโดยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บแบบสอบถาม 400 ชุด ไปประมวลผลในโปรแกรมสำเร็จรูป (Statistical Package for the Social Sciences--SPSS for Windows) และวิเคราะห์ค่าความถี่ของทุกตัวแปร คำนวณหาค่าร้อยละ เพื่ออธิบายข้อมูลต่าง ๆ ของกลุ่มตัวอย่าง และระดับความสำคัญที่ผู้บริโภคมีต่อปัจจัยต่าง ๆ ในการตัดสินใจเลือกซื้อข้าว ศึกษาความสัมพันธ์ด้วยการใช้สถิติทดสอบไคสแควร์ (chi-square) และค่าความยืดหยุ่น

สมมติฐานของการศึกษา

1. ปัจจัยส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเลือกซื้อข้าวสารของคนกรุงเทพมหานคร
2. ราคาข้าวสารที่เปลี่ยนแปลงไปมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเลือกซื้อข้าวสารของคนกรุงเทพมหานคร

3. ค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคามีผลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้อข้าวสาร
ของคนกรุงเทพมหานคร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

จากผลการศึกษาทำให้ทราบถึงพฤติกรรมการบริโภค ปัจจัยในการเลือกซื้อข้าว
และวิธีการปรับพฤติกรรมการบริโภคเมื่อราคาข้าวเพิ่มขึ้น เพื่อให้ภาครัฐและภาคเอกชน
ได้นำผลการศึกษาไปใช้ปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพของข้าว และตั้งราคาได้อย่างเหมาะสม
เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคให้ได้รับความพึงพอใจสูงสุด